

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ชุมชนชนบทในประเทศไทยได้ปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมหรือได้ใช้ทรัพยากรจากสิ่งแวดล้อมเพื่อความอยู่รอดของชีวิตเสมอมา การสร้างชุมชนเป็นวิวัฒนาการขั้นตอนหนึ่งของมนุษย์ ชุมชน หมู่บ้านกลายเป็นเมือง จากเมืองเล็กกลายเป็นเมืองใหญ่ที่มีผู้คนหนาแน่น วัฒนธรรม และชุมชนของมนุษย์ได้พัฒนาการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและมีการเปลี่ยนแปลงมาในระยะเวลาของประวัติศาสตร์ของชุมชน

สิ่งแวดล้อมคือทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวเราทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมที่มีอิทธิพลเกี่ยวข้องถึงกันและกันผลกระทบจากปัจจัยหนึ่งมีส่วนเสริมสร้างหรือทำลายอีกส่วนหนึ่งอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ระบบสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ในส่วนของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมซึ่งมีความสัมพันธ์กัน สิ่งแวดล้อมมีผลกระทบต่อสุขภาพและความอยู่รอดของมนุษย์ สิ่งแวดล้อมเป็นระบบค่าจุนชีวิตมนุษย์ ถ้าสิ่งแวดล้อมไม่ดีไม่มีความยั่งยืนสุขภาพของมนุษย์ก็จะไม่มีความยั่งยืนด้วย ทั้งนี้เพราะเหตุผลที่ว่าสุขภาพของมนุษย์และสุขภาพของสิ่งแวดล้อมต่างมีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กัน มนุษย์กับธรรมชาติมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ในระยะแรกเป็นความสัมพันธ์ที่อยู่รวมกันและสนับสนุนกัน และกันต่อมามนุษย์มีจำนวนมากขึ้นและพยายามที่จะใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในธรรมชาติโดยใช้เทคนิคและวิธีการที่ไม่มีประสิทธิภาพทำให้เกิดมลภาวะหรือมลพิษซึ่งเป็นการทำลายสภาพแวดล้อมและนำไปสู่ปัญหาคุณภาพสิ่งแวดล้อมในพื้นที่นั้นตามปกติสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติสามารถกลับเข้าสู่ความสมดุลได้ แต่ถ้าถูกทำลายไปจนเกินขอบเขตก็ไม่สามารถจะกลับคืนสู่สภาพปกติได้หรือต้องใช้เวลาในการฟื้นฟูและมีผลกระทบต่อดำรงชีวิตของสิ่งมีชีวิตในระบบนิเวศได้

กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย เป็นหน่วยงานหนึ่งที่รับผิดชอบทั้งทางตรงและทางอ้อมในการบริหารการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในเขตเมืองและชนบทเพื่อสนองนโยบายของรัฐบาลและกระทรวงมหาดไทย กรมการปกครองได้กำหนดนโยบายเพื่อเป็น

แนวทางในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ (รุ่ง ศรีโพธิ์, 2541) ไว้ดังนี้ คือการพัฒนาปรับปรุงระบบการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การบังคับใช้กฎหมายรวมทั้งการสร้างจิตสำนึกของประชาชนให้ร่วมรณรงค์และป้องกันแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติใน ส่วนความรับผิดชอบเรื่องสิ่งแวดล้อมของเมือง กรมการปกครองได้ส่งเสริมสนับสนุนให้หน่วยงานบริหารราชการส่วนท้องถิ่น โดยเฉพาะ “เทศบาล” ให้มีขีดความสามารถในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมของเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะเทศบาลเป็นหน่วยงานที่ใกล้ชิดกับปัญหามากที่สุดและต้องเข้าไปมีหน้าตาในการดำเนินงานในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมของเมือง (วันชัย บุญยสุรัตน์, 2533) จากหน้าที่ซึ่งทางส่วนกลางได้กำหนดให้เทศบาลเป็นหน่วยงานในการรับผิดชอบในการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองนั้นทางเทศบาลได้นำหน้าที่เหล่านี้มากำหนดนโยบาย แผนงานการปฏิบัติการ โครงการและการดำเนินงานเพื่อนำมาใช้ในการจัดการสิ่งแวดล้อมเมือง ซึ่งในการดำเนินงานของเทศบาลในการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองที่ทางเทศบาลกระทำอยู่นั้นในบางกิจกรรมได้ส่งผลกระทบต่อประชาชนทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม เป็นอย่างมากทำให้ต้องหันมามองการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพเพื่อลดปัญหาที่เกิดขึ้นนั้น จุดมุ่งหมายในการพัฒนาก็คือ คุณภาพของประชาชนนั่นเอง การให้ประชาชนอยู่ดีกินดีมีงานทำ การให้ประชาชนในประเทศมีความสามารถที่จะคิดจะพัฒนาในตัวของตนเองเสริมสร้างสมรรถภาพของพื้นฐานของประชาชนในแต่ละด้าน เป้าหมายเหล่านี้เกิดจากประชาชนและส่งผลให้เกิดการปฏิบัติเพื่อประชาชนตามแนวคิดในระบอบประชาธิปไตย ประเทศที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยได้เน้นในการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกด้านเพื่อพัฒนาประเทศไปสู่ความเจริญ

เทศบาลเมืองเชียงรายตั้งขึ้นเมื่อ 25 มีนาคม 2478 มีพื้นที่ 1.2 ตารางกิโลเมตร ต่อมามีการขยายเมืองเมื่อวันที่ 24 กันยายน 2538 เขตพื้นที่เทศบาลขยายเพิ่มจากเดิมอีก 6 เท่า มีพื้นที่ทั้งสิ้น 60.85 ตารางกิโลเมตร มีจำนวนประชากรทั้งหมด 69,185 คน (ที่มา: กองทะเบียนราษฎรของเทศบาลเมืองเชียงราย, กรกฎาคม; 2546) จากการสนับสนุนของรัฐบาลในแต่ละสมัยในการสร้างความเจริญเติบโตของเมืองในแต่ละภูมิภาค จังหวัดเชียงรายได้รับการสนับสนุนให้เป็นศูนย์กลางของเมืองสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ (นโยบายคณะรัฐมนตรีเมืองเชียงราย, 2545) ทั้งการพัฒนาทางเศรษฐกิจ การก่อสร้าง สาธารณูปโภค สาธารณูปการ ตามบทบาทของเมืองที่กำลังขยายตัวทำให้เกิดการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรสูง มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจและการนำเอาความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาใช้โดยเฉพาะในเขตเมืองเพื่อความสะดวกสบายและการเร่งรัดการผลิตที่สูงก่อให้เกิดปัญหาทางด้านมลพิษอันส่งผลกระทบต่อประชาชนในจังหวัดเชียงรายหลายประการ เช่น ปัญหาน้ำเสีย ปัญหามลพิษ มลภาวะทางอากาศ ปัญหาน้ำท่วม ปัญหาวาตกรรม

ขนส่งสาธารณะที่ไม่ได้มาตรฐาน ปัญหาการใช้ที่ดินไม่เหมาะสม เมื่อมีประชากรเพิ่มขึ้น การสัญจรไปมาย่อมมีมากขึ้นเป็นเงาตามตัว จึงทำให้การจราจรคับคั่ง มีการถมลำคลองหลายสายมาทำเป็นถนน เพื่อสนองความต้องการของประชาชน ลำคลองลดลงแต่น้ำเสียจากอาคารบ้านเรือนกลับเพิ่มขึ้น และถูกปล่อยลงสู่แม่น้ำโดยตรง โดยไม่มีการปรับปรุงสภาพก่อนเมื่อปล่อยลงสู่แม่น้ำในปริมาณมากเกินกว่าที่แม่น้ำจะรับน้ำเสียเหล่านั้นไว้ได้ ในที่สุดแม่น้ำก็จะเน่า สัตว์น้ำก็จะตายหรืออาศัยอยู่ไม่ได้ นอกจากจะทำให้อาหารกินของเราปลอดภัยแล้วยังเป็นบ่อเกิดของเชื้อโรคต่างๆ ด้วย ซึ่งจะมีผลต่อสุขภาพของประชาชนทั้งทางตรงและทางอ้อม และเมื่อประชากรเพิ่มมากขึ้น สิ่งปลูกสร้างต่างๆ รวมทั้งขยะมูลฝอยก็จะเพิ่มมากขึ้นเช่นกัน ถ้าสิ่งปลูกสร้างและขยะมูลฝอยเหล่านั้นไม่ได้มีการกำจัดอย่างถูกหลักสุขาภิบาล จะทำให้มีกลิ่นเหม็นรบกวน และเป็นแหล่งบ่อเกิดเชื้อโรคตามมา และทำให้ทัศนียภาพไม่สวยงามแก่ผู้พบเห็น ดังนั้นทางเทศบาลจึงมีแผนงานในการจัดการสิ่งแวดล้อมเมือง เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาสังแวดล้อมเมืองเพื่อลดปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานทางเทศบาลได้แก่ปัญหาเพียงฝ่ายเดียวซึ่งไม่ได้ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมเมือง (ไพรัตน์ เดชะรินทร์, 2527) กล่าวถึงการให้ประชาชนในพื้นที่มีบทบาทเริ่มตั้งแต่การให้การแสดงความคิดเห็นในเรื่องการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการ การให้ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการจัดการ เพราะประชาชนในพื้นที่ย่อมรู้สถานการณ์และปัญหาของพื้นที่ได้ดีกว่าที่อื่นการแก้ไขปัญหาในการพัฒนาได้เหมาะสมและจะทำให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการแก้ปัญหานั้น การจัดการเรื่องทรัพยากรเพื่อความเหมาะสมกับการพัฒนาจะต้องผ่านการดำเนินงานขององค์กรประชาชน จากการดำเนินงานของเทศบาลในด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมเมือง เทศบาลยังไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในการจัดการสิ่งแวดล้อมเมือง ยังขาดกระบวนการที่ได้มาซึ่งความคิดเห็นของประชาชน รัฐควรส่งเสริมชักนำสนับสนุนให้โอกาสกับประชาชนได้เข้ามามี ส่วนร่วมในการดำเนินงาน ในตลอดกิจกรรมโดยภาพรวมของการมีส่วนร่วมของประชาชนต้องมองถึงการได้รับข่าวสาร กระบวนการตัดสินใจ รวมทั้งการแสดงความคิดเห็นของประชาชน

สถานการณ์ปัจจุบันนี้มีการเปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองแบบท้องถิ่น โดยกำหนดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองท้องถิ่นมากขึ้น ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 อย่างไรก็ตามเนื่องจากเป็นระยะเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงระบบการมีส่วนร่วมของประชาชน การรับรู้ข่าวสารและกระบวนการตัดสินใจรวมทั้งการแสดงความคิดเห็นของประชาชนในรูปแบบการปกครองแบบใหม่นี้อาจจะไม่ชัดเจนนัก ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่าควรจะทำการศึกษาถึงความคิดเห็นของประชาชนต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองของเทศบาลเมืองเชียงราย หากได้ทราบความคิดเห็นของประชาชนต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองของ

เทศบาลเมืองเชียงรายจะสามารถนำความคิดเห็นไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการปรับเปลี่ยนการดำเนินงานของเทศบาลในการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองให้มีประสิทธิภาพต่อไป

คำถามการวิจัยมีว่า ควรจะศึกษาความคิดเห็นของประชาชนต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองของเทศบาลเมืองเชียงรายว่าเป็นอย่างไร และควรมีการวางแผนจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองของเทศบาลเมืองเชียงรายในปัจจุบันและอนาคตอย่างไร

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาลักษณะทั่วไปของการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองของเทศบาลเมืองเชียงรายในปัจจุบันด้าน น้ำเสีย ขยะมูลฝอยและภูมิทัศน์เมือง
2. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของประชาชนต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองของเทศบาลเมืองเชียงรายทั้งในปัจจุบันและอนาคต ด้าน น้ำเสีย ขยะมูลฝอยและภูมิทัศน์เมือง

1.3 ขอบเขตการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าความคิดเห็นของประชาชนต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองของเทศบาลเมืองเชียงราย โดยกำหนดขอบเขตอยู่ในส่วนต่างๆ ดังนี้

1. ขอบเขตพื้นที่ศึกษา การศึกษานี้เป็นการศึกษาในเขตพื้นที่ในการดูแลรับผิดชอบของเทศบาลเมืองเชียงราย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย
2. ขอบเขตเรื่องที่ต้องการศึกษา คือ ศึกษาในเรื่องความคิดเห็นของประชาชนต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองของเทศบาลเมืองเชียงราย ด้านการจัดการคุณภาพน้ำเสียในปัจจุบัน การจัดการคุณภาพน้ำเสียในอนาคต การจัดการขยะมูลฝอยในปัจจุบัน การจัดการขยะมูลฝอยในอนาคต การจัดการภูมิทัศน์เมืองในปัจจุบัน และการจัดการภูมิทัศน์เมืองในอนาคต

3. ตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม ซึ่งตัวแปรที่นำมาศึกษามีดังนี้

3.1 ตัวแปรอิสระ (Independent Variables) ประกอบด้วย

- เพศ
- อายุ
- ระดับการศึกษา
- อาชีพ
- รายได้

- การรับรู้ข่าวสาร
- ความรู้และความสนใจในเรื่องสิ่งแวดล้อมแบบมีส่วนร่วม

3.2 ตัวแปรตาม (Dependent Variables) ประกอบด้วยความคิดเห็นของประชาชนต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองของเทศบาลเมืองเชียงราย 3 ด้าน คือ

1. การจัดการคุณภาพน้ำเสีย
2. การจัดการขยะมูลฝอย
3. การจัดการภูมิทัศน์เมือง

1.4 สมมติฐานในการศึกษา

ความคิดเห็นของประชาชนต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองของเทศบาลเมืองเชียงรายในด้านการจัดการคุณภาพน้ำเสีย การจัดการขยะมูลฝอยและการจัดการภูมิทัศน์เมือง ทั้งในปัจจุบันและความคาดหวังในอนาคตมีเกณฑ์อยู่ในระดับที่ประชาชนเห็นด้วยกับการจัดการของเทศบาลมาก

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะการวิจัย

1. เพศ หมายถึง เพศของประชาชนที่ตอบแบบสอบถามในที่นี้จำแนกเป็นเพศชายและเพศหญิง
2. อายุ หมายถึง อายุของประชาชนที่ตอบแบบสอบถามตั้งแต่ปีเกิด จนถึงปัจจุบันเป็นจำนวนเต็ม (ปี)
3. ระดับการศึกษา หมายถึง ระดับการศึกษาของประชาชนที่ตอบแบบสอบถาม
4. อาชีพ หมายถึง อาชีพของประชาชนที่ตอบแบบสอบถาม
5. รายได้ หมายถึง จำนวนรายได้ของประชาชนที่ตอบแบบสอบถาม (บาทต่อเดือน)
6. การรับรู้ข่าวสาร หมายถึง การรับรู้ข่าวสารทางสิ่งแวดล้อมของประชาชนที่ตอบแบบสอบถาม
7. ความรู้และความสนใจในเรื่องสิ่งแวดล้อมแบบมีส่วนร่วม หมายถึง ความรู้และความสนใจของประชาชนในประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เช่น การจัดการคุณภาพน้ำเสีย การจัดการขยะมูลฝอย และการจัดการภูมิทัศน์เมือง
8. ความคิดเห็น หมายถึง ความคิดเห็นและความพึงพอใจของประชาชน ต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองของเทศบาลเมืองเชียงรายในเรื่องดังนี้

- ก. การจัดการคุณภาพน้ำเสีย ในเรื่องน้ำเสีย การบำบัดน้ำเสีย โครงการหรือการดำเนินงานต่างๆ เกี่ยวกับการจัดการคุณภาพน้ำเสียของเทศบาลเมืองเชียงราย
- ข. การจัดการขยะมูลฝอย ในเรื่อง การกำจัดขยะ การจัดเก็บขยะ การหาแหล่งพื้นที่ในการทิ้งขยะ โครงการหรือการดำเนินงานต่างๆ เกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลเมืองเชียงราย
- ค. การจัดการภูมิทัศน์เมือง ในเรื่อง การสร้างถนน การจัดสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ การดูแลเป็นระเบียบเรียบร้อยในการสร้างตึก อาคาร บ้านเรือน ในเมืองรวมถึงระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการต่างๆ และการดำเนินงานของเทศบาลเมืองเชียงรายในเรื่องการจัดการภูมิทัศน์เมือง
9. การจัดการสิ่งแวดล้อม หมายถึง การใช้ทรัพยากรอย่างชาญฉลาดและอย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุดและก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนให้มากที่สุดทั้งทางตรงและทางอ้อม รวมทั้งการป้องกันและการบำรุงรักษาให้สิ่งแวดล้อมมีความยั่งยืนที่สุด
10. เมือง หมายถึง พื้นที่ในการดูแลรับผิดชอบของเทศบาลเมืองเชียงรายทั้งหมด
11. ประชาชน ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลเมืองเชียงราย

1.6 ประโยชน์ที่จะได้รับจากการศึกษา

ได้รับฟังความคิดเห็นของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองเชียงราย อันที่จะเป็นประโยชน์ในการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองของเทศบาลเมืองเชียงรายต่อไป